

Проблема людини і її цифрової свідомості в епоху тотальної цифровізації

Павло ЖАРОВ, III освітньо-наукового ступеня (PhD)

Науковий керівник – Ольга ПРОЦЕНКО, докторка філос. наук, професорка

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

“Харківський авіаційний інститут”

Процеси цифровізації настільки швидко і широко охоплюють життя людської цивілізації, що виникає можливість порівняти їх з процесами космізації та екологізації, що мали місце в минулому. Цифровізація реально перетворюється на глобальну проблему сучасності, не тільки витісняючи з інформаційного поля глобальні проблеми, що виникли раніше, а й поступово вбираючи їх у себе, роблячи їх залежними від себе. Все більш переконливо звучить теза про те, що поза контекстом цифровізації людство не зможе вийти на конструктивне вирішення глобальних проблем, що ведуть до настання епохи трансгуманізму: від запобігання загрозі термоядерного знищення та ураганної екологічної деградації планети до оптимізації процесів хаотичної космізації та інформатизації, техносфери та соціоантропосфери, коеволюції природного розуму та штучного інтелекту. Цифровізація як глобальний процес такою самою мірою амбівалентна, як і технізація, що вступила у свої права два століття тому. Вона відповідає всім ознакам глобальної проблеми сучасності, бо її рішення залежить не тільки від колективної діяльності всіх країн світу, але фактично від кожної людини окремо, вона детермінує виживання людства та збереження планети Земля.

Поняття «цифровізація» немає загальноприйнятої дефініції. Підходи, що означили себе до цього моменту, обмежуються, як правило, сферою інтересів автора і виявляються або занадто вузькими і приватними, або, навпаки, занадто широкими і загальними. Найчастіше цифровізацію пропонують розглядати як «нову епоху, засновану на великих даних («bigdata») та відповідних технологіях» [1], в рамках якої за допомогою штучного інтелекту та методів машинного навчання («machine learning») генеруються нові інструменти з метою підвищення продуктивності та структурування наявних масивів даних.

Інформаційна революція стимулює якісний стрибок у комунікативному зв'язку людських систем, зміцнюючи та укрупнюючи соціально-культурні ландшафти, і одночасно продукуючи вдосконалення складної ідентичності в умовах сучасної соціоприродної (ноосферної) самоорганізації. Мережева інформаційно-цифрова революція викликала нові форми комунікації та організації суспільства, які так чи інакше атрибутуються через термін «цифровізація».

Розгортання інформаційно-цифрової революції «всередину» призвело до того, що уявлення про цифровізацію поступово набули розширеного тлумачення. У зв'язку з цим виникла потреба осмислення феномена «загальної цифровізації». Остання вивчається в різних дискурсах щодо того, як ті чи інші її прояви впливають на людину і суспільство, суспільство і державу, на політику та економіку, освіту та виховання тощо [1]. На наш погляд, масштабна проблематизація все ж таки має своє «ядро» – йдеться про «цифрову людину» та

її свідомість. Особливу значущість такій постановці питання надають не тільки визнання зростаючої ролі моделі «mind determination», але і так званий «ноосферний поворот», пов'язаний з домінуванням духовного виробництва над матеріальним, що поступово посилюється. Саме ноосферна зміна людської якості [3] стає визначальним показником та результатом загальної цифровізації у межах її людинорозмірності та духовно-інтелектуальної ефективності.

Наша увага зосереджена саме на онто-когнітивному вимірі загальної цифровізації, що розглядається в дослідному просторі філософії свідомості та філософії ноосфери [1].

Загальна цифровізація (або цифровізація з великої літери) є процесом розширення меж інформаційно-інтелектуальної діяльності людини, що супроводжується інтенсивним переходом на цифровий спосіб зв'язку, запису та передачі даних, який виражається в різних формах взаємодії природного розуму та штучного інтелекту в ноосферній надсистемі. Це визначення одночасно висловлює і методологічний підхід, спрямований на створення цифрової картини навколишнього світу та цифрової цивілізації.

Зазначений контекст дозволяє відрефлексувати людинорозмірність цифровізації через категорію «цифрова свідомість». Цифровізація «зовнішнього» світу закономірно тягне за собою зміни світу внутрішнього (свідомості), які визначаються, насамперед, навичками здійснення пізнавальної та поведінкової діяльності у мережі. Це стимулює як когнітивний розвиток у рамках традиційної діяльності (реалізація принципу зворотних впливів) [2], а й особистісне зростання (генералізація перетворень) [1]. Амбівалентність цифровізації свідомості проявляється у дегуманізації, анонімізації, знеособленні суспільства, експропріації та деєкологізації приватного життя людини, що відбиваються на фізіології та психіці [2].

Власне в когнітивному плані цифровізація тягне за собою, поряд з вільним доступом до різноманітної інформації, зниження пізнавальних здібностей, що багато в чому визначається децентрацією уваги і, загалом, трансформацією системного/комплексного мислення в кліпове мислення [3]. Масштабність та темпоральні характеристики інформації задають зміни у мисленні та свідомості. У цьому контексті доцільно говорити про цифрову свідомість/мислення як про певний зріз індивідуальної свідомості/мислення, що характеризується особливим – формалізованим – типом відносин між структурами свідомості/елементами думки. Ці системотворчі відносини формуються автоматично, будучи «скопійовані» з деривативних систем «слабкого» штучного інтелекту. Індивід, хоче він того чи ні, переносить способи організації знання з електронного середовища (з електронного носія) до свідомої реальності за допомогою обмеженого набору операційних дій, які задаються використовуваними гаджетами.

Цифровізація значно розширює семіосферу, в якій живе сучасна людина за рахунок продовження реальної реальності у віртуальну (цифрову) реальність. Простір незнання експоненційно зростає, як скорочується час життя релевантного знання. Формально свідомість поступово набуває гетерархічної

(мережевої) структури, де (екс) центрується. Сукупне знання знаходить інший носій – мережу. У зв'язку з цим кардинально змінюється швидкість розумових процесів, ефективність і евристичність аналізу, знижується здатність креативного вирішення конкретних завдань і в цілому світобудування. Свідомість, знаходячи якість цифрової віртуальності, оперує поняттями і категоріями «третьої природи» – сигналами сигналів, образами образів, символами символів, які можуть виявитися симулякрами. Так, свідомість неминуче приходиться до втрати «предмета відображення». Звідси, і імітаційні поведінкові практики, що породжуються подібною свідомістю: створення контенту колективної свідомості здійснюється за принципом копіювання (в крайніх випадках плагіату), що виключає навіть елементи новизни. Алгоритми мережного пізнання, поведінки та комунікації оформляються в розумові автоматизми, які детермінують реальні соціокультурні практики.

Цифровізація особистості та її свідомості може бути представлена у додатковості двох (здавалося б, взаємовиключних) тенденцій: збільшення можливостей та зменшення свободи. Планетарна цефалізація забезпечила «платформним рішенням» зростання свідомості, що у багато разів збільшило потужність (швидкий доступ до даних, швидкість та якість обробки інформації, великих та «дуже великих» даних) та спектр компетенцій (які відображені, наприклад, у новому атласі професій) індивідуальної та колективної свідомості. Водночас свобода соціокультурних практик поступово уніфікується, підкоряючись перевіреним штучним інтелектом алгоритмам, які (в цьому, власне, і полягає основна ціль) можуть бути цифровізовані, перетворені на цифровий слід. Контрадиторність розглянутих тенденцій виливається у конфлікти на макро- і мікрорівнях (інституційному та міжособистісному) [1], причиною яких виявляються практики цифровізації повсякденного життя – насамперед, впровадження та застосування цифрових технологій в освіті.

Література:

1. Богуславська А., Воронкова В. Г. Основні засади концепції Четвертої промислової революції 4.0. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука-2020»*: у 5 т. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 235–237.
2. Воронкова В. Г. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022, - 460 с.
3. Пінкер С. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу. Київ: Наш формат, 2019. 560 с

Філософські ідеї технократизму в сучасному розвитку світової спільноти

Ірина МОСЬПАН, здобувачка III освітньо – наукового ступеня (PhD)

Науковий керівник – Ольга ПРОЦЕНКО, докторка філос. наук, професорка

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

Технічний світ, який створила людина став дуже потужним, що зумовило на початковому етапі специфічний погляд – технократизм. Нагромаджені людством знання та інформація створили на планеті штучне середовище існування стійких явищ природи, іншими словами техногенних процесів.